

in se je bala. Pripravljena je bila na vse. In vendar, ko je prišlo, je občutila, da ne more vsega tega nositi. Temna misel jo je obletavala: Če je že konec — naj je vsega konec — in zazdelo se ji je, da sliši vabljivi šum reke, ki je nekaj streljajev od hiše bobnela čez jez. Ali mrzlica jo je spreletela ob tej misli in gorko je občutila, kako ji je Matija zadnjič stisnil roko, kako so mu igrale solze skrivaj v očeh ob slovesu. In Francka je vzdihnila polglasno: »O, Matija, ko bi ti videl moje trpljenje!« Obrnila se je na postelji, glavo skrila v blazino in se razjokala.

Nato se je dvignila, poiskala popir in začela pisati Matiji pismo na bojno polje:

»Pozdravljen od travce zelene do plav'ga neba, od solnca rumenega do moj'ga srca —« je napisala za uvod in mu razodela vse. Potem je s hladnim mirom začela skladati obleko, jo zavezala v sveženj in se pripravila za odhod. Prijela je sveženj z roko, pa ga spet postavila nazaj na skrinjo in sedla poleg nje.

»Še enkrat bom pokleknila pred očeta,« ji je trenutno prišlo na um. Ali prav tako hitro se je dvignil upor: »Nočem. Grem — kamorkoli.«

Tiho je zavrtela ključ, odprla in poslušnila. Iz hiše so se še vedno čuli težki koraki očetovi. Naglo je priprla vrata, ugasnila svetilko in nato začela tipati po stopnicah. Kadar je oče obstal za trenutek, je obstala tudi ona, dokler se ni neslišno pritihotapila do vežnih vrat, odmaknila zapah in izginila v noč. Pes pred hlevom je kratko zalajal, pa takoj, dobrikaje se Francki, utihnil.

Ko je oče začul psa, je obstal in prisluhnil. Čudno se mu je zdelo, kaj da bi bil pes tako nenadno zabavskal in hipoma utihnil.

»Če bi mu kdo podvrgel,« se je ustrašil in takoj poiskal hlevno svetilko ter šel pogledat. Ko je naletel vežna vrata nezapahnjena, se je zdrznil, obstal in razumel vse.

»Šla je,« ga je izpreletelo in vleklo ga je, da bi planil za njo in jo klical. Počasi je odprl vrata, roke so se mu tresle od razburjenja, prehodil je dvorišče, posvetil v hlev in se vrnil in posvetil tudi v izbo. Francke ni bilo. Ni se prestopil čez prag. Jezen se je obrnil: Tako je prav! Nikoli več! Ti nisi več moja hči. Takoj se je začel slačiti in je povedal ženi mrzlo in odurno: »Šla je.«

Golobovka, ki tudi ni spala, je šinila iz postelje:

»Šla? Marija, če si kaj naredi.«

On ni odgovoril ničesar.

Mati se je začela zbegana oblačiti.

»Jaz grem za njo.«

»Kam neki?«

»Klicala jo bom!«

»Le rjovi, da spraviš vso vas na noge in nas ogrdiš, da bo smradu za cele fare daleč. Nikamor se mi ne ganeš.«

»In če gre v vodo...«

»Kamorkoli, ni več naša.«

»Moj Bog, kakšen si.«

»Takle, kakor me vi naredite. Spat!«

Žena je ihtela, on je molčal. A ves drob je trepetal v njem v strahu za Francko. (Dalje.)

Podobe iz sanj.

Ivan Cankar.

Obnemelost.

Žalostne in dolge so zdaj noči, meni in tebi; od večera do polnoči grenke misli, od polnoči do jutra puste blodnje. Zadnjič se mi je tóle sanjalo:

Zagozden sem bil med ljudmi, ki so se gnetli na velikem, ograjenem prostoru, podobnem ovčji staji; nisem razločil, ali je bilo nad nami nizko, sivo nebo, ali je bila streha od rosnega jekla; vzduh je bil gost in strupen, kakor mlaka.

Brez števila ljudi je bilo, glava ob glavi, lice ob licu; poznal sem vse. Ne po imenih, le napol po obrazih, toda videl sem jih vse že nekoč, kjerkoli. Bili so otroci, mladeniči in starci, moški in ženske; gnetli so se in prerivali vsekrižem in vse-

prek, kakor raki v jerbasu. Iz daljnih in bližnjih pokrajin in krajev so se bili zbrali na tem tihem semnju brez šatorov, brez kramarjev, mešetarjev in kupcev; videl sem kmete izpod Grintovca in izpod Nanosa, od Zile, od Savinje in od Krke, iz Prekmurja in iz Vipavščine, s Posavja in z blagoslovljene ljubljanske ravní. Razločil sem jih po nošnji, po laséh in čeljustih in posebno po očéh. Mrzlo in mrko je gledal rjavi človek izpod Nanosa, zamišljen je bil oni od Zile, kakor da nikjer ni domač, živo je pomežikal sejmar od Krke, nemarno se je smehljal Ljubljančan. Med kmeti in kmeticami, hlapci in deklamí, trškimi branjevci, vozniki, čevljarji, kovači, potepuhi, berači, tatovi in drugim ljudstvom je bila posejana duhovna in posvetna

gospoda: rejeni župniki, tenki kaplani, cesarski in deželni pisarji, davkarji in dacarji, čemerni učitelji in veliko število zakrknjenih biričev.

Vsa ta pisana in črna množica je molčala. Zares, še drsajočega, pritajenega koraka ni bilo čuti, še diha, ne vzdihla ne iz teh tisočerih teles, ki so se prerivala, gnetla in dušila brez glasu.

Tišina je bila tolika, da je sama sebe slišala; še glas trobente angeljeve v dolini Jozafat bi ne bil tako strašen.

Spočetka se mi je zdelo, da molči ta semanja množica le v skrbljivem, nemirnem pričakovanju in da ne občuti posebnega strahu, tudi ne utrujenosti, ne lakoti in ne žeje. Oči so srepele napeto, ustnice so bile tenke in stisnjene, izpod njih so štrlele trde čeljusti; malokdaj se je drug ozrl na drugega in še takrat je bil pogled nagel in nezaupljiv. Treba je bilo, vsa znamenja so pričala, vsaka žila pod kožo je koprnela, da se takoj, nemudoma, še ta hip zgodi nekaj silnega, nadvse pomembnega. Kaj pa da bi tisto bilo, ni vedel nihče med njimi. Priti je moralo, na vsak način, karkoli, čeprav neznan strahota, smrt in vesoljni konec.

Živeli so vsi edinole v tem pričakovanju, za nobeno drugo stvar in misel ne; polastilo se jih je popolnoma, čisto popilo jih je, tako da ni bilo kraja več ne za ljubezen, ne za sovraštvo, ne za čednost in ne za greh, kakor da so bili od rojstva ustvarjeni za to edino uro, za dogodek, ki je blizu.

Oči, ki so gledale nemirno, so se širile čez-naturno, so kazale golo belino; tenke ustnice so bledele; to je bil strah, pričakovanja temni sin. Gibanje, razmikanje in druženje ni ponehalo ne za trenotek; veter je zibal žito na polju, klasje se je priklanjal in dvigalo v dolgih valovih. Ali niti eden med vsemi se ni ganil s svojega mesta, še za ped ne. Bilo je beganje brez korakov, prerekanje brez besed, vpitje brez glasú. K tlom so bili prikrovani, drug na drugega priklenjeni in vendar so hodili zasopljeni, brez nehanja, kakor oslepelí, obtopeli sužnji, ki v večnem kolobarju kalajo vodo iz gospodovega vodnjaka. Videl sem, kako so črno zatekale oči, kako so se nabirale rdeče pene kraj usten; to je bila groza, ki strmi brez besed, brez misli in duše; in ne vé, kam strmi.

Če je v pričakovanju in v grozi kakšna misel, je ena sama: da bi že bilo, da bi se zgodilo, pa bodi in se zgodi karkoli! Če je kakšna želja, je le ena: storiti, stopiti, prijeti, hiteti naproti — kam? — kamorkoli! Ne miru! Oči bi rade gledale, bi spoznale, same bodo planile iz jam! Roka bi udarila, zgrabila, pa če zgrabi samo smrt za golo čeljust!

Saj smrt je le ena in je božja, pričakovanje pa je tisoč krivičnih smrti. Odprite se, vrata, prikaži se, sodba; strašnejša nisi od strahú!

Daljši in višji so bili valovi, ki jih je gnal vihar preko mračnega polja.

Kakor za kazen in v zasmeh se je tedaj sodba sama zapisala na ta lica, spačena od groze; in strašnejša je bila od strahú.

Zares, to brezštevilo množico je prešnil trepet in šlo je od srca do srca: hodi zaklet v pričakovanju, v strahu zaklet in večni obnemelosti! Uteči boš hotel, pa ne boš vedel kam, tudi nog ne boš ganil! Zavpil bi rad v svoji bolečini, pa ti bo grlo zadrženo; in če bi zavpil, bi te nihče ne čul; prosil bi rad v svojem ponižanju, pa ne boš vedel kóga; in če bi prosil, bi te nihče ne uslišal; umrl bi rad, lačnemu in žejnemu ti bo smrt bolj zaželjena od jedi in pijače; toda ne boš umrl, temveč umiral boš vsak trenotek in brez konca; živel boš neživ, sam sebi v sramoto in gnus, plamen brez gorkote, beseda brez glasu, telo brez duše! Tako je bilo zapisano na okamenelih licih, v nastožaj odprtih očeh.

Takrat so planile od vseh strani proti visoki ograji bežne sence — njih duše so bile; plezale so kvišku, lovile se, grabile z dolgimi rokami, padale so, nobena ni prišla do vrha; in telesa so bila ukovana k tlom, živa neživa.

Krik neznane bolesti je presunil tišino, krik iz prsi mojih lastnih; in ničesar ni bilo več. —

To se mi je sanjalo zadnjič. Oj, žalostne in dolge so zdaj noči, meni in tebi! —

Leda.

Na prostranem taborišču, pred pustim obličjem nizkih, rdečih barak, se je vadilo tisoč vojakov in več. Mrzlo jutro je bilo; suha megla je rezala v kožo, na razhohenih, trdih tleh je ležala slana, starim rekrutom je viselo ivje od brk. Sun-koma, z lesenimi koraki so se premikale vrste naprej in nazaj, na desno in na levo, strinjale so se in razmikale, mahoma so padle na trebuh kakor pokošene, vzdignile se prav tako naglo, korakale v to smer, v ono smer, spustile se v tek ter se ustavile ukovane pred plotom. Po vsem taborišču so se razlegali rezki, presekaní klici v čudnem jeziku in v glasu, ki je bil morda zaradi goste megle ne-navaden in tuj, kakor zasenčen.

Med sivimi vrstami vojakov je begala, zaletavala se, plesala v kolobarju, spenjala se kvišku in presunljivo lajala Leda, nadporočnikova psica.